

Asia: VN/26572/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

1. Yleiset kommentit

Lausuntonne yleisesti esityksestä

THL kannattaa esitystä, sillä siirto tukee tavoitetta lisätä sovittelun käyttöä, kun palvelut integroituvat selkeämmin osaksi oikeusjärjestelmää ja rikosentorjuntaa. Ehdotus vastaa pääosin oikeusministeriön hankkeen (VN 2750/2020) linjauksia. THL ehdottaa, että sovittelupalveluiden valtiollistaminen sisällytetään tuleviin kehittämistavoitteisiin, vaikka sitä ei nyt toteuteta. Se vahvistaisi tulevaisuudessa edellytyksiä sovittelutoiminnan valtakunnalliselle kehittämiselle. Lisäksi sovittelulaissa mainittuja rahanjakokriteereitä ja painokertoimia tulisi tarkistaa. Mikäli valtiollistaminen ei ole lähiaikoina ajankohtaista, rahanjakoon ja palveluntuottamiseen liittyvää lainsäädäntöä on syytä arvioida nykyisen toimintaympäristön ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Lausuntonne vaikutusten arvioinnista

Yleisesti ottaen esityksen vaikutusten arviointi vaikuttaa riittävältä.

2. Ehdotukset palvelujen järjestämisvelvollisuudesta ja valvonnasta (Sovittelulaki 7 ja 7a §)

Kommenttinne ehdotuksesta

Esityksessä täsmennetään Oikeuspalveluvirastolle siirtyvän järjestämisvastuun sisältävän myös ohjauksen, seurannan ja kehittämisen. THL pitää muotoilua hyvänä. Uuden hallinnon alla voidaan jatkossa soveltaa hallintolain yleisiä säännöksiä oikeusministeriön valvontatehtävän osalta.

3. Ehdotukset neuvottelukuntaa koskeviksi muutoksiksi (Sovittelulaki 6 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

THL ei pidä perusteltuna, että neuvottelukunnan asettaminen säädetään harkinnanvaraiseksi. Ehdotus on tosin ymmärrettävä Oikeuspalveluviraston ja neuvottelukunnan tehtävien jaon selkiyttämisen kannalta. Neuvottelukunta on kuitenkin edelleen tärkeä poikkihallinnollinen elin, joka tukee kehittämistä ja yhteistyötä. Se on vaikuttanut palvelun kehittymiseen jo vuodesta 2003. Asettamisveloitteen säilyttäminen laissa korostaisi yhteistyön välttämättömyyttä, kun taas sääntelyn keventäminen heikentäisi vakiintunutta mallia tarpeettomasti. Neuvottelukunnan toimintaedellytysten heikentämiselle ei ole myöskään taloudellisia perusteita, sillä neuvottelukunnan budjetti on ollut vain joitakin tuhansia euroja vuosittain.

4. Ehdotukset tietojensaantioikeudesta (Sovittelulaki 15, 16 ja 25 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

Sovittelutoimistojen tiedonsaantioikeuden terävöittäminen tukee tavoitetta lisätä sovittelun käyttöä. Sovittelualoitteen teossa tarvittavien, välttämättömien tietojen luovutuksen selkiyttäminen vahvistaa esimerkiksi juuri koulujen roolia sovittelualoitteiden tekijöinä. Koulut suhtautuvat tietosuojakysymyksiin vastuullisesti, ja ehdotettu muutos turvaisi heidän asemaansa sovittelualoitteiden tekijänä.

5. Ehdotukset julkisuuslain soveltamisesta (Sovittelulaki 20 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

Julkisuuslain laajentaminen koskemaan kaikkia palveluntuottajia sovittelulain mukaisissa tehtävissä on THL:n näkökulmasta perusteltua, sillä se edistää yhdenmukaistamista ja vastaa perustuslakia. Vapaaehtoissovittelijat käsittelevät salassa pidettävää tietoa ja ovat vaitiolovelvollisia, joten julkisuuslain soveltaminen heihin vaatii osaamisen ylläpitoa. Säännöstä tulisi kuitenkin selkeyttää, erityisesti rikosvastuun soveltamistilanteiden osalta.

6. Ehdotukset siirtymäsäännöksiksi (Sovittelulaki)

Kommenttinne ehdotuksesta

Esityksen tietosuojaa ja tiedonhallintaa koskevissa perusteluissa todetaan, että merkittävin tiedonhallintaa koskeva muutos koskee Sopu-asiakastietojärjestelmää, joka siirtyisi muutoksen vuoksi Oikeuspalveluviraston vastuulle. Muutoksen jälkeen Oikeuspalveluvirasto tulisi sovittelutoiminnon järjestämiseen liittyvissä asioissa yhteisrekisterinpitäjäksi sovittelutoimistojen kanssa. Oikeuspalveluviraston yhteisrekisterinpitäjyys koskisi Oikeuspalveluviraston omistajuuteen siirtyvää Sopu-tietojärjestelmää ja sen sisältämiä tietoja. Oikeuspalveluvirasto vastaisi Sopu-tietojärjestelmän teknisestä toiminnasta, tietojärjestelmän käytettävyydestä sekä tietojen eheydestä, muuttumattomuudesta, suojaamisesta ja säilyttämisestä. Esityksen siirtymäsäännösten mukaan Sopu-tietojärjestelmän omistusoikeus ja siihen liittyvät vastuut siirtyvät Oikeuspalveluvirastolle. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella sovitteluun liittyvät vireillä olevat asiat ja niihin liittyvät asiakirjat siirtyisivät tehtävien mukana Oikeuspalveluvirastolle.

Esityksen mukaan tavoitteena on, että tietojärjestelmä siirtyy Oikeuspalveluviraston vastuulle samanaikaisesti kuin sovittelun järjestämisvastuu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella olisi kuitenkin velvollisuus huolehtia järjestelmästä muutoksen jälkeenkin kahden vuoden siirtymäajan, jos Oikeuspalveluvirasto sitä vaatii. Säännös on esityksen mukaan tarpeen palvelujen turvaamiseksi,

jotta voidaan varautua hankintaprosessiin liittyviin mahdollisiin viiveisiin esimerkiksi valitusten johdosta.

Lakiehdotuksen siirtymäsäännöksessä asia on suhteessa esityksen perusteluihin toisenlainen, huomattavasti laajempi eikä kyse ole mainitun tavoitteen mukaisesta kirjauksesta. Kyse ei ole myöskään huolehtimisvastuusta vaan Oikeuspalveluvirasto voisi vaatia järjestelmän omistusoikeuden ja siihen liittyvien velvollisuuksien säilymistä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella lain voimaan tulon jälkeen, "kuitenkin enintään 31.12.2028 asti".

THL pitää poikkeuksellisenä, että asia säädettäisiin olevan riippuvainen Oikeuspalveluviraston vaatimuksesta. Poikkeuksellista on, että toinen viranomaislainen voisi vaatimuksellaan osoittaa toiselle viranomaiselle tehtäviä. Järjestelmän ylläpidon keston tulisi olla riippuvainen tosiasiallisesta tarpeesta. THL pitää kahden vuoden jatkoaikaa sovittelun tietojärjestelmän siirrolle liian pitkänä, sillä resurssien varaaminen useaksi vuodeksi ei ole mahdollista. Jatkoajan tulisi olla enintään 6 kuukautta, koska hankintaan liittyvän mahdollisen markkinaoikeuskäsittelyn aikana ylläpito voidaan järjestää hankintalain mukaisena väliaikaisena järjestelyinä (laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 153§, 2016/1397). Tietojärjestelmään liittyvien THL:n tehtävien osalta velvoite tulisi rajata joka tapauksessa välttämättömään ylläpitoon, ei kehittämiseen tai omistukseen. Lakiesityksen maininta "kohtuullisesta korvauksesta" on liian epämääräinen; korvauksen tulee kattaa kaikki henkilöstö- ja palvelukustannukset, mukaan lukien Valtorin käyttöpalvelukulut, jotka THL voi laskuttaa Oikeuspalveluvirastolta.

Järjestelmän ylläpidon osalta on huomioitava, että ylläpito edellyttää henkilötietojen käsittelyä. Järjestämisvastuun ja sen myötä rekisterinpitäjyyden siirtyessä Oikeuspalveluvirastolle ja sovitteluyksiköille voisi THL:sta tulla henkilötietojen käsittelijä, jonka vastuut tulee määrittää oikeudellisella asiakirjalla.

THL esittää, että koko sovittelun tietokanta siirretään samanaikaisesti SOPU-järjestelmän ja järjestämisvastuun kanssa Oikeuspalveluvirastolle, jotta sovittelutoimistojen asiakastietovarantoihin ei tulisi muutoksia hallituksen esityksen tavoitteiden mukaisesti. Tietokannan tietoja, asiakastietoja, käsitellään siirron jälkeen Oikeuspalveluviraston vastuulla olevassa toiminnassa, eikä muilla osapuolilla ole kyseisten tietojen käsittelyyn lakisääteisesti oikeutta tai velvollisuutta. Vaihtoehtoisesti THL esittää, että asiakastietojen siirtymisestä Oikeuspalveluvirastolle säädetään siirtymäsäännöksessä siten, että se koskee vähintään kahden viime vuoden tietojen siirtymisestä Oikeuspalveluvirastolle. Arviolta kahden vuoden ajalta kyseiset tiedot ovat tarpeen päivittäisessä toiminnassa.

Vanhempien tietojen osalta tietojen katsotaan olevan arkistoitavia, kun niihin ei kohdistu enää ns. aktiivista käyttöä tai oikeussuojakeinoihin liittyviä tarpeita. THL voi siirtää tiedot Kansallisarkistolle, josta Oikeuspalveluvirasto voisi tarvittaessa pyytää niitä maksullisena tietopalveluna.

7. Ehdotus talous- ja velkaneuvonnan erottamiseksi oikeusaputoimistoista (Laki Oikeuspalveluvirastosta 1, 2, 4 ja 9 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

8. Ehdotus esteellisyyssäännöksistä (13 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

9. Ehdotus asiakkaan ohjaamiseksi toiseen toimistoon mm. esteellisyystilanteissa (14 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

10. Ehdotus Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston johtajaa koskeviksi säännöksiksi (4, 9 ja 15 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

11. Muut huomiot

-

THL toteaa, että hallituksen esityksessä on virhe sovittelutoiminnan rahoitusta käsittelevissä osuuksissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimintamenoihin (33.03.04) on esitetty valtion talousarviossa 170 000 euron lisäystä vuonna 2016. Tämän jälkeen ei ole esitetty uutta lisäystä, joten siirrettävän summan tulee olla 170 000 euroa hallituksen esityksessä esitettävän 200 000 euron siirron sijaan.

Rimpilä Ilona
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL